

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมกับการบริหารธุรกิจร้านขายยา

จัดทำโดย ดร. ตฤณวรรธน์ ธนินิธิพันธ์
รหัส ๖๘๑๓๑๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๓
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทนำ

ธุรกิจร้านขายยาถือเป็นหนึ่งในธุรกิจที่มีความสำคัญต่อสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชน เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดจำหน่ายยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีผลกระทบต่อชีวิตและสุขภาพของผู้บริโภค การประกอบธุรกิจร้านขายยาจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลที่เข้มงวดของกฎหมาย

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักการสำคัญที่กำหนดว่าทุกคนและทุกองค์กรต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือแม้แต่องค์กรของรัฐก็ตาม หลักการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารธุรกิจร้านขายยา เพราะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค รับประกันคุณภาพและความปลอดภัยของยา และสร้างกรอบการแข่งขันที่เป็นธรรม

ในปัจจุบัน การบริหารธุรกิจร้านขายยาต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ การเพิ่มขึ้นของการแข่งขัน การเข้ามาของเทคโนโลยีใหม่ ๆ และความคาดหวังที่สูงขึ้นของผู้บริโภค ในบริบทดังกล่าว การเข้าใจและปฏิบัติตามหลักนิติธรรมจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจ

บทความฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์หลักนิติธรรมในบริบทของการบริหารธุรกิจร้านขายยา โดยครอบคลุมตั้งแต่กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การนำหลักนิติธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะเพื่อการบริหารธุรกิจที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมในการบริหารธุรกิจร้านขายยาในประเทศไทย

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบของหลักนิติธรรมในบริบทของธุรกิจร้านขายยา
2. เพื่อวิเคราะห์กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจร้านขายยา
3. เพื่อศึกษาการนำหลักนิติธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการร้านขายยาในด้านต่างๆ
4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมในธุรกิจร้านขายยา
5. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารธุรกิจร้านขายยาให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

ความหมายและความสำคัญของหลักนิติธรรม

ความหมายของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักการพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยที่กำหนดว่ากฎหมายต้องเป็นผู้ปกครองสูงสุดในสังคม ไม่ใช่การปกครองโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หลักการนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดทางปรัชญากฎหมายและการเมืองที่เน้นความเท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมาย

ตามแนวคิดของ Albert Venn Dicey หลักนิติธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ ความเป็นสูงสุดของกฎหมาย (Supremacy of Law) ความเท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมาย (Equality before the Law) และการรับประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคล (Protection of Individual Rights)

ในบริบทของการบริหารธุรกิจ หลักนิติธรรม หมายถึง การดำเนินธุรกิจภายใต้กรอบกฎหมายที่มีอยู่ การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ และการเคารพสิทธิของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย รวมถึงการสร้างระบบการจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยุติธรรม

ความสำคัญของหลักนิติธรรมต่อธุรกิจร้านขายยา

การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค ลดความเสี่ยงทางกฎหมาย และยกระดับมาตรฐานของธุรกิจและวิชาชีพ ธุรกิจที่ดำเนินการภายใต้หลักนิติธรรมจะมีความมั่นคงและยั่งยืนมากกว่า เนื่องจากมีระบบการจัดการที่เป็นระเบียบ มีการควบคุมคุณภาพที่ดี และได้รับการยอมรับจากสังคม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจร้านขายยา

การประกอบธุรกิจร้านขายยาในประเทศไทยอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับมีบทบาทและความสำคัญที่แตกต่างกัน

๑. พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

เป็นกฎหมายหลักที่ควบคุมการผลิต การนำเข้า การส่งออก การขาย และการครอบครองยาในประเทศไทย กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมคุณภาพของยา ป้องกันยาเสื่อมคุณภาพ หรือยาปลอม และรับประกันความปลอดภัยของผู้บริโภค

๒. พระราชบัญญัติวิชาชีพเภสัชกรรม พ.ศ. ๒๕๓๗

กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม รวมถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของเภสัชกรในการดูแลร้านขายยา การใช้ความรู้เพื่อประโยชน์ของผู้ป่วยและสาธารณชน การรักษาความลับของผู้ป่วย และการให้คำแนะนำที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้ยา

๓. พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙

ควบคุมการจัดตั้งและดำเนินงานของสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ รวมทั้งร้านขายยา โดยกำหนดมาตรฐานอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ระบบความปลอดภัยและการป้องกันอัคคีภัย การจัดการของเสียทางการแพทย์ และมาตรการควบคุมการติดเชื้อ

๔. กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง การได้รับสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัย การเลือกซื้อโดยอิสระ และการได้รับการเยียวยาความเสียหาย

๕. พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒

มีผลกระทบสำคัญต่อร้านขายยา โดยเฉพาะในด้านการจัดการข้อมูลลูกค้า การเก็บรวบรวมข้อมูลต้องได้รับความยินยอม การรักษาความปลอดภัยข้อมูล และการเคารพสิทธิของเจ้าของข้อมูล

หลักนิติธรรมในการบริหารจัดการร้านขายยา

การนำหลักนิติธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการร้านขายยาต้องครอบคลุมทุกด้านของการดำเนินธุรกิจ

๑. การจัดตั้งและการขอใบอนุญาต

การจัดตั้งร้านขายยาต้องปฏิบัติตามหลักนิติธรรมตั้งแต่ขั้นตอนแรก โดยต้องขอใบอนุญาตต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วน เตรียมเอกสารหลักฐานที่ถูกต้อง ครบถ้วน และสามารถตรวจสอบได้ และปฏิบัติตามเงื่อนไขใบอนุญาตอย่างเคร่งครัด

๒. การจัดการบุคลากร

ร้านขายยาต้องจ้างเภสัชกรที่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพที่ถูกต้องเป็นผู้รับผิดชอบ มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรแต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน และส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง

๓. การจัดการสินค้าและยา

การจัดซื้อยาต้องทำจากแหล่งที่เชื่อถือได้และถูกต้องตามกฎหมาย การเก็บรักษายาต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด มีระบบการตรวจสอบคุณภาพยาอย่างสม่ำเสมอ และต้องมีการบันทึกข้อมูลการซื้อ การขาย และการเคลื่อนไหวของยาอย่างครบถ้วนและถูกต้อง

๔. การบริการลูกค้าและการจ่ายยา

เภสัชกรต้องให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้ยาอย่างถูกต้อง ตรวจสอบใบสั่งยาอย่างถี่ถ้วน และมีหน้าที่ปฏิเสธการขายยาในกรณีที่เห็นว่าไม่เหมาะสม

การใช้งานเทคโนโลยีและการปฏิบัติตามกฎหมาย

ในยุคดิจิทัลปัจจุบัน การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการร้านขายยากลายเป็นสิ่งจำเป็นและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามกฎหมาย

๑. ระบบการจัดการข้อมูลยา (Pharmacy Management System)

ระบบการจัดการข้อมูลยาช่วยให้ร้านขายยาสามารถติดตามการเคลื่อนไหวของยาได้อย่างครบถ้วนและแม่นยำ ตั้งแต่การรับยาเข้า การจ่ายยาให้ลูกค้า ไปจนถึงการจัดการยาที่หมดอายุ ระบบนี้ช่วยลดโอกาสเกิดข้อผิดพลาดและสนับสนุนการปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎหมาย

คุณสมบัติสำคัญ ได้แก่ การติดตาม Lot Number และวันหมดอายุ การบันทึกการทำรายการอัตโนมัติ การออกรายงานตามข้อกำหนด และการตรวจสอบการใช้ยา

๒. การขายยาออนไลน์และการปฏิบัติตามกฎหมาย

การขายยาออนไลน์ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดเพิ่มเติม รวมถึงการขอใบอนุญาตขายยาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ การระบุตัวตนของผู้ซื้อ การจัดส่งยาที่ปลอดภัย และการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

๓. ระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์

การใช้ระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ต้องปฏิบัติตามกฎหมายการเงิน การป้องกันการฟอกเงิน และต้องมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลการเงินของลูกค้าอย่างเข้มงวด

๔. ความท้าทายและข้อจำกัดทางเทคโนโลยี

เทคโนโลยีใหม่มักเกิดขึ้นเร็วกว่าการปรับปรุงกฎหมาย ทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย การนำเทคโนโลยีมาใช้ต้องมีการลงทุนและการฝึกอบรมบุคลากร ซึ่งอาจเป็นภาระสำหรับร้านขายยาขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงด้านความปลอดภัยไซเบอร์ที่ต้องจัดการ

กรณีศึกษาและปัญหาที่เกิดขึ้น

การศึกษากรณีตัวอย่างและปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในการประกอบธุรกิจร้านขายยาช่วยให้เข้าใจถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม

กรณีศึกษาที่ ๑: การขายยาปลอม

ร้านขายยาแห่งหนึ่งถูกตรวจพบว่าการขายยาปลอมหลายชนิด เมื่อตรวจสอบพบว่าเจ้าของร้านซื้อยาจากแหล่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้ได้ต้นทุนที่ถูกลง กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการละเมิดหลักนิติธรรมหลายประการ ส่งผลให้เจ้าของร้านและเภสัชกรผู้รับผิดชอบถูกดำเนินคดี ใบอนุญาตถูกเพิกถอน และมีผลกระทบต่อชื่อเสียงของวิชาชีพ

กรณีศึกษาที่ ๒: การละเมิดสิทธิผู้บริโภค

ลูกค้าซื้อยาจากร้านขายยาแต่ไม่ได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้ยา ส่งผลให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ร้ายแรง เมื่อลูกค้าไปร้องเรียน ร้านไม่ยอมรับผิดชอบ กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคและการไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

กรณีศึกษาที่ ๓: ปัญหาการจัดการข้อมูลส่วนบุคคล

ร้านขายยาที่มีระบบขายออนไลน์เกิดการรั่วไหลของข้อมูลลูกค้าเนื่องจากระบบรักษาความปลอดภัยที่ไม่เพียงพอ กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการละเมิด พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ในการรักษาความลับของผู้ป่วย

ปัญหาที่พบบ่อยในการปฏิบัติ

๑. การขาดความเข้าใจในกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ
๒. การประหยัต้นทุนโดยละเลยกฎหมาย
๓. การขาดระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ
๔. การปรับตัวช้าต่อการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย

มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา

เพื่อให้การประกอบธุรกิจร้านขายยาเป็นไปตามหลักนิติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือครอบคลุมและเป็นระบบ

๑. มาตรการป้องกันระดับองค์กร

ร้านขายยาควรจัดทำนโยบายและระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนครอบคลุมทุกด้านของการดำเนินธุรกิจ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการปฏิบัติตามกฎหมาย และจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะกรรมการกำกับดูแลสำหรับร้านขายยาขนาดใหญ่

๒. มาตรการด้านการพัฒนาบุคลากร

จัดการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง สร้างระบบการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ และมีระบบการประเมินผลและการให้ข้อมูลป้อนกลับ

๓. มาตรการด้านระบบและเทคโนโลยี

นำระบบสารสนเทศที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการข้อมูล จัดทำระบบสำรองข้อมูลและการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวด และอัปเดตระบบอย่างสม่ำเสมอ

๔. มาตรการด้านการควบคุมคุณภาพ

พัฒนาระบบการจัดการคุณภาพที่ครอบคลุม จัดให้มีการตรวจสอบภายในอย่างสม่ำเสมอ และมีระบบการจัดการข้อร้องเรียนและข้อเสนอแนะอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. มาตรการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดการฝ่าฝืน

เตรียมแผนฉุกเฉินสำหรับกรณีที่เกิดปัญหาหรือการฝ่าฝืนกฎหมาย ดำเนินการสืบสวนและแก้ไขรากเหง้าของปัญหา และมีระบบติดตามผลและการป้องกันการเกิดซ้ำ

ผลกระทบต่อผู้ประกอบการและผู้บริโภค

การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมในการบริหารธุรกิจร้านขายยาส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านบวกและลบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

ผลกระทบต่อผู้ประกอบการ

ผลกระทบเชิงบวก

๑. ด้านชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ การดำเนินธุรกิจตามหลักนิติธรรมช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและชื่อเสียงที่ดีในสายตาของผู้บริโภค คู่ค้า และหน่วยงานกำกับดูแล ทำให้ธุรกิจมีความมั่นคงและได้รับการยอมรับจากสังคม ร้านขายยาที่มีชื่อเสียงดีจะสามารถสร้างฐานลูกค้าที่ภักดีและมีโอกาสขยายธุรกิจได้มากกว่า

๒. ด้านการจัดการความเสี่ยง การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดช่วยลดความเสี่ยงทางกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ ลดโอกาสที่จะเกิดการฟ้องร้องหรือถูกปรับ และป้องกันการสูญเสียใบอนุญาตประกอบธุรกิจ ซึ่งหากเกิดขึ้นจะส่งผลกระทบร้ายแรงต่อความต่อเนื่องของธุรกิจ

๓. ด้านการแข่งขันที่เป็นธรรม หลักนิติธรรมช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการแข่งขันที่เป็นธรรม โดยให้ทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เดียวกัน ป้องกันการแข่งขันแบบไม่เป็นธรรมและการผูกขาดตลาด ทำให้ผู้ประกอบการที่ปฏิบัติตามกฎหมายไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม

๔. ด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุน สถาบันการเงินและนักลงทุนมักให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นอย่างมาก ร้านขายยาที่มีประวัติการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมที่ดีจะมีโอกาสได้รับการสนับสนุนทางการเงินมากกว่า

ผลกระทบเชิงลบ

๑. ต้นทุนการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้น การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างครบถ้วนต้องใช้งบประมาณสูงในหลายด้าน เช่น การจ้างเภสัชกรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม การลงทุนในระบบและเทคโนโลยีที่ทันสมัย การฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง และการจัดหาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐาน ซึ่งอาจเป็นภาระทางการเงินที่หนักสำหรับร้านขายยาขนาดเล็ก

๒. ความซับซ้อนในการบริหารจัดการ กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่หลากหลายและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้การบริหารจัดการมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้ประกอบการต้องใช้เวลาและความพยายามในการติดตามการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย ทำความเข้าใจ และปรับปรุงระบบงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ

๓. ข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจ บางกฎหมายอาจสร้างข้อจำกัดที่ทำให้การขยายธุรกิจหรือการนำนวัตกรรมใหม่มาใช้เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กฎหมายที่ยังไม่ทันสมัยอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาธุรกิจ

๔. ความยุ่งยากในขั้นตอนการอนุมัติ กระบวนการขออนุญาตและการตรวจสอบต่าง ๆ อาจใช้เวลานานและมีขั้นตอนที่ซับซ้อน ส่งผลให้การเริ่มต้นธุรกิจหรือการขยายธุรกิจล่าช้า และอาจสูญเสียโอกาสทางการตลาด

ผลกระทบต่อผู้บริโภค

ผลกระทบเชิงบวก

๑. ความมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัย การที่ร้านขายยาปฏิบัติตามหลักนิติธรรมทำให้ผู้บริโภคมั่นใจได้ว่าจะได้รับยาที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพตามที่ระบุไว้ในฉลาก การมีระบบการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพที่เข้มงวดช่วยป้องกันยาปลอมหรือยาเสื่อมคุณภาพเข้าสู่ตลาด

๒. การรับประกันสิทธิและการคุ้มครอง ผู้บริโภคได้รับการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ อย่างครอบคลุม เช่น สิทธิในการได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนเกี่ยวกับยาและการใช้ยา สิทธิในการเลือกซื้อยาโดยอิสระ สิทธิในการได้รับคำปรึกษาจากเภสัชกรที่มีคุณภาพ และสิทธิในการได้รับการเยียวยาหากเกิดความเสียหายจากการใช้ยา

๓. การเข้าถึงบริการที่มีมาตรฐาน ระบบที่ปฏิบัติตามหลักนิติธรรมช่วยให้ผู้บริโภคทุกคนได้รับบริการที่มีมาตรฐานเดียวกัน ไม่ว่าจะไปซื้อยาที่ร้านไหนก็ตาม มีการรับประกันว่าจะได้รับการดูแลและคำแนะนำที่เหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ

๔. ความโปร่งใสในการดำเนินธุรกิจ การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมทำให้ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบและเข้าใจกระบวนการทำงานของร้านขายยาได้มากขึ้น มีความมั่นใจในการซื้อยาและการใช้บริการ

ผลกระทบเชิงลบ

๑. ราคาที่สูงขึ้น ต้นทุนการปฏิบัติตามกฎหมายที่เพิ่มขึ้นอาจส่งผลให้ราคาขายสูงขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการต้องผลักภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวไปยังผู้บริโภค ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงยาของผู้บริโภคที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ต้องใช้ยาเป็นประจำ

๒. ข้อจำกัดในการเลือกซื้อ กฎหมายบางข้อที่เน้นความปลอดภัยอาจสร้างข้อจำกัดในการเลือกซื้อยาหรือผลิตภัณฑ์สุขภาพบางชนิด ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกน้อยลง และอาจไม่สามารถเข้าถึงยาหรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการได้

๓. ขั้นตอนที่ซับซ้อนในการซื้อยา การปฏิบัติตามกฎหมายอาจทำให้ขั้นตอนการซื้อยาบางชนิดมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น การต้องแสดงใบสั่งยา การต้องให้ข้อมูลส่วนตัว หรือการต้องรอคำปรึกษาจากเภสัชกร ซึ่งอาจสร้างความไม่สะดวกแก่ผู้บริโภคในบางกรณี

ผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจ

ผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม

๑. การยกระดับมาตรฐานระบบสุขภาพ การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมช่วยยกระดับมาตรฐานของระบบสุขภาพโดยรวม ทำให้ประชาชนได้รับการดูแลสุขภาพที่มีคุณภาพและปลอดภัย เสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบยาและการรักษา และส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีของประชาชนในระยะยาว

๒. การป้องกันปัญหาสาธารณสุข การควบคุมคุณภาพยาอย่างเข้มงวดช่วยป้องกันปัญหาสาธารณสุขที่อาจเกิดจากยาปลอม ยาเสื่อมคุณภาพ หรือการใช้ยาไม่ถูกต้อง ลดการเกิดโรคแทรกซ้อนและการเสียชีวิตที่ไม่จำเป็น

๓. การสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงยา หลักนิติธรรมช่วยให้ประชาชนทุกกลุ่มมีโอกาสเข้าถึงยาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ และได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างเท่าเทียม

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

๑. การส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนา สภาพแวดล้อมที่มีกฎหมายที่ชัดเจนและการบังคับใช้ที่เป็นธรรมช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุน ส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเภสัชกรรมและการพัฒนานวัตกรรมทางการแพทย์

๒. การลดต้นทุนสังคม การป้องกันปัญหาสุขภาพช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของระบบสุขภาพจากการรักษาผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้ยาไม่ถูกต้อง ลดการใช้ทรัพยากรทางการแพทย์ในการแก้ไขปัญหาที่สามารถป้องกันได้

๓. การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมร้านขายยาที่มีมาตรฐานสูงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจผ่านการจ้างงานที่มีคุณภาพ การพัฒนาทักษะแรงงาน และการสร้างเครือข่ายธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

ความท้าทายในการสร้างสมดุล

การสร้างสมดุลระหว่างการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมและการรักษาความสามารถในการเข้าถึงยาของประชาชนเป็นความท้าทายสำคัญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องหาวิธีการที่เหมาะสมในการกำหนดและบังคับใช้กฎหมาย โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อทุกฝ่าย

นอกจากนี้ การสื่อสารให้ผู้บริโภคเข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมก็เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการพัฒนาระบบที่ดียิ่งขึ้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

หลักนิติธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารธุรกิจร้านขายยา เนื่องจากธุรกิจนี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชน การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมไม่เพียงแต่เป็นภาระหน้าที่ทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนและความน่าเชื่อถือของธุรกิจ

จากการศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมในการบริหารธุรกิจร้านขายยาต้องครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่การจัดตั้งธุรกิจ การจัดการบุคลากร การจัดการยาและสินค้า การให้บริการลูกค้า และการใช้เทคโนโลยี แต่ละด้านต้องมีระบบการควบคุมและการตรวจสอบที่เหมาะสม

การศึกษากรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่า การละเมิดหลักนิติธรรมส่งผลกระทบร้ายแรงต่อทุกฝ่าย ทั้งผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และสังคมโดยรวม ในขณะที่การปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดนำไปสู่ประโยชน์ระยะยาวที่มีค่ามากกว่าต้นทุนที่ต้องจ่าย

ผลกระทบของการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมมีทั้งด้านบวกและลบ แต่โดยรวมแล้วผลประโยชน์ที่ได้รับมีมากกว่าต้นทุนที่ต้องจ่าย โดยเฉพาะในระยะยาว การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมช่วยสร้างความมั่นคงของธุรกิจ ลดความเสี่ยง และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำหรับหน่วยงานกำกับดูแล

๑. การปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย

หน่วยงานควรเร่งปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิถีการดำเนินธุรกิจในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับการขายยาออนไลน์ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการยา และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในยุคดิจิทัล

๒. การสร้างระบบสนับสนุนสำหรับผู้ประกอบการ

- (๑) จัดทำคู่มือและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย พร้อมตัวอย่างการปฏิบัติที่ดี
- (๒) จัดการฝึกอบรมและให้คำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- (๓) พัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ช่วยลดขั้นตอนและเพิ่มความสะดวกในการปฏิบัติตามกฎหมาย
- (๔) สร้างศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จสำหรับการขออนุญาตต่างๆ

๓. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม

สร้างช่องทางให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการปรับปรุงกฎหมาย จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ และมีกลไกการติดตามประเมินผลนโยบายที่มีประสิทธิภาพ

๔. การพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมาย

ปรับปรุงระบบการตรวจสอบและการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยเน้นการให้ความรู้และการป้องกันมากกว่าการลงโทษ และมีการประเมินผลกระทบของมาตรการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

สำหรับสาขาวิชาชีพเกษตรกรรม

๑. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ

(๑) จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเป็นสากล โดยอ้างอิงแนวทางสากล แต่เหมาะสมกับบริบทไทย

- (๒) พัฒนาระบบการรับรองคุณภาพสำหรับร้านขายยาที่สมัครใจเข้าร่วม
- (๓) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการ
- (๔) สร้างระบบการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างสมาชิก

๒. การเสริมสร้างจริยธรรมวิชาชีพ

- (๑) จัดการฝึกอบรมด้านจริยธรรมและหลักนิติธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
- (๒) พัฒนาโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องที่มีคุณภาพ
- (๓) สร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์
- (๔) จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาด้านจริยธรรมและกฎหมายสำหรับสมาชิก

๓. การพัฒนาศักยภาพสมาชิก

ส่งเสริมการพัฒนาความรู้และทักษะของสมาชิกในด้านต่างๆ ทั้งความรู้ทางเภสัชศาสตร์ กฎหมาย การบริหารจัดการ และเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบการ

ข้อเสนอแนะระยะสั้น (๑-๒ ปี)

๑. การจัดทำระบบการจัดการความเสี่ยงทางกฎหมาย

- (๑) ประเมินความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมายทุกด้านของธุรกิจ
- (๒) จัดทำแผนจัดการความเสี่ยงที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร
- (๓) กำหนดผู้รับผิดชอบและระบบติดตามการดำเนินการ
- (๔) จัดให้มีการทบทวนและปรับปรุงแผนอย่างสม่ำเสมอ

๒. การพัฒนาบุคลากร

- (๑) จัดการฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ
- (๒) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม
- (๓) ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- (๔) จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมและเข้าใจง่าย

๓. การปรับปรุงระบบการจัดการข้อมูล

- (๑) นำระบบการจัดการข้อมูลที่ทันสมัยและสอดคล้องกับกฎหมายมาใช้
- (๒) จัดทำระบบสำรองข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ
- (๓) พัฒนามาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลตามมาตรฐานสากล
- (๔) จัดให้มีการทดสอบและตรวจสอบระบบอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะระยะกลาง (๓-๕ ปี)

๑. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นหลักนิติธรรม

(๑) ปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่เน้นการปฏิบัติตามกฎหมายและจริยธรรมในทุกกระบวนของพนักงาน

- (๒) สร้างระบบสิ่งจูงใจที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติตามกฎหมาย
- (๓) จัดทำระบบการลงโทษที่ชัดเจนและเป็นธรรมสำหรับการฝ่าฝืน
- (๔) สร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้างและสนับสนุนการรายงานปัญหา

๒. การลงทุนในเทคโนโลยีและนวัตกรรม

- (๑) ศึกษาและนำเทคโนโลยีใหม่ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามกฎหมายมาใช้
- (๒) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและผู้พัฒนาเทคโนโลยีในการพัฒนาระบบที่เหมาะสม
- (๓) ลงทุนในระบบการจัดการที่ครบวงจรและทันสมัย
- (๔) เตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในอนาคต

๓. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

- (๑) ร่วมมือกับร้านขายยาอื่นในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์
- (๒) ร่วมกันพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานและแนวทางปฏิบัติที่ดี
- (๓) สร้างพลังต่อรองกับหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อการปรับปรุงกฎหมายที่เหมาะสม
- (๔) จัดตั้งหรือเข้าร่วมสมาคมผู้ประกอบการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรม

ข้อเสนอแนะระยะยาว (๕-๑๐ ปี)

๑. การพัฒนาสู่ธุรกิจที่ยั่งยืน

- (๑) บูรณาการหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับการดำเนินธุรกิจ
- (๒) ลงทุนในการพัฒนาบุคลากรและชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- (๓) สร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม
- (๔) พัฒนาระบบการจัดการที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว

๒. การขยายขอบเขตการให้บริการ

- (๑) พัฒนาบริการเสริมที่สอดคล้องกับกฎหมายและเพิ่มมูลค่าให้กับลูกค้า
- (๒) ขยายการให้บริการไปยังกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลาย
- (๓) พัฒนาระบบการให้บริการแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทุกด้านของการดูแลสุขภาพ
- (๔) สร้างพันธมิตรกับสถาบันการแพทย์และผู้ให้บริการสุขภาพอื่นๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยและพัฒนาในอนาคต

ด้านการวิจัยเชิงนโยบาย

๑. การศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่

- (๑) ศึกษาผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) ต่อการจัดการร้านขายยา
- (๒) วิจัยการใช้เทคโนโลยี Blockchain ในการติดตามยาและป้องกันยาปลอม
- (๓) ศึกษาการประยุกต์ใช้ Internet of Things (IoT) ในการจัดการคลังยาและการตรวจสอบคุณภาพ
- (๔) วิเคราะห์ผลกระทบของการแพทย์ดิจิทัลต่อบทบาทของร้านขายยา

๒. การพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยง

- (๑) พัฒนาแบบจำลองการประเมินความเสี่ยงทางกฎหมายที่เหมาะสมกับร้านขายยาขนาดต่าง ๆ
- (๒) สร้างเครื่องมือการประเมินการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมแบบมาตรฐาน
- (๓) พัฒนาระบบการเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย
- (๔) จัดทำดัชนีการวัดประสิทธิภาพการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม

๓. การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศ

- (๑) ศึกษาเปรียบเทียบระบบกฎหมายและการปฏิบัติในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และประเทศในสหภาพยุโรป
- (๒) วิเคราะห์แนวทางการปรับปรุงกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับบริบทไทย
- (๓) ศึกษาการประยุกต์ใช้มาตรฐานสากลในการจัดการร้านขายยา
- (๔) วิจัยแนวทางการพัฒนาระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ

ด้านการวิจัยเชิงประยุกต์

๑. การพัฒนาระบบการศึกษาและการฝึกอบรม

- (๑) พัฒนาหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องสำหรับเภสัชกรและบุคลากรร้านขายยา
- (๒) สร้างระบบการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ
- (๓) พัฒนาเครื่องมือการประเมินความรู้และทักษะ
- (๔) วิจัยวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

๒. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการปฏิบัติตามกฎหมาย

- (๑) พัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับการจัดการร้านขายยาที่รองรับกฎหมายไทย
- (๒) สร้างระบบการรายงานอัตโนมัติที่สอดคล้องกับข้อกำหนดของหน่วยงานกำกับดูแล
- (๓) พัฒนาเครื่องมือการตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายแบบ real-time
- (๔) วิจัยการใช้เทคโนโลยีในการป้องกันการฝ่าฝืนกฎหมาย

การติดตามและประเมินผล

การดำเนินการตามข้อเสนอแนะต่างๆ ข้างต้นต้องมีระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ โดยควรกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ เช่น

ตัวชี้วัดระดับมหภาค

- (๑) อัตราการปฏิบัติตามกฎหมายของร้านขายยาทั่วประเทศ
- (๒) จำนวนกรณีการฝ่าฝืนกฎหมายที่ลดลง
- (๓) ระดับความเชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อระบบร้านขายยา
- (๔) ประสิทธิภาพของระบบการกำกับดูแล

ตัวชี้วัดระดับผู้ประกอบการ

- (๑) ระดับความรู้ความเข้าใจของบุคลากรเรื่องกฎหมาย
- (๒) ประสิทธิภาพของระบบการจัดการข้อมูล
- (๓) จำนวนข้อร้องเรียนจากผู้บริโภคที่ลดลง
- (๔) ผลการตรวจสอบจากหน่วยงานกำกับดูแล

ตัวชี้วัดระดับผู้บริโภค

- (๑) ระดับความพึงพอใจต่อการบริการ
- (๒) ความเชื่อมั่นในคุณภาพและความปลอดภัยของยา
- (๓) การเข้าถึงข้อมูลและการบริการที่เหมาะสม
- (๔) ระดับความรู้เรื่องสิทธิของผู้บริโภค

บทสรุปท้ายสุด

การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมในการบริหารธุรกิจร้านขายยาเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่หน่วยงานกำกับดูแลผู้ประกอบการ บุคลากรในวิชาชีพ และผู้บริโภค

ความสำเร็จในการสร้างระบบร้านขายยาที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับหลักนิติธรรมไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจและผู้บริโภคเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างระบบสุขภาพที่มั่นคงและยั่งยืนสำหรับสังคมไทยในระยะยาว

การลงทุนในการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมในวันนี้จะเป็นการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมเภสัชกรรมของประเทศในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยมีระบบสุขภาพที่มีมาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับของประชาชนและนานาชาติ

ดังนั้น การดำเนินการตามข้อเสนอแนะในรายงานนี้จึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาธุรกิจร้านขายยาให้เติบโตอย่างยั่งยืนภายใต้หลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์สูงสุดของทุกฝ่ายและสังคมโดยรวม

บรรณานุกรม

หนังสือและตำรา

- กัลยา วาณิชยปัญญา. (๒๕๖๓). *หลักนิติธรรมและการบริหารจัดการที่ดี*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรศักดิ์ ไชยแสง. (๒๕๖๒). *กฎหมายเกษตรกรรม: หลักการและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ บุญมี และคณะ. (๒๕๖๔). *การบริหารจัดการร้านขายยาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๖๑). *หลักนิติธรรมในบริบทไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปราณี กุลละวณิช และคณะ. (๒๕๖๓). *จริยธรรมและกฎหมายเกษตรกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิชิต ฤทธิเดช. (๒๕๖๒). *ระบบการควบคุมยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนา ทองประกอบ. (๒๕๖๔). *การจัดการธุรกิจเกษตรกรรมยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปกรรม.
- วิษณุ ณรงค์เดช. (๒๕๖๓). *เทคโนโลยีดิจิทัลกับอนาคตวิชาชีพเกษตรกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

กฎหมายและระเบียบ

- พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- พระราชบัญญัติวิชาชีพเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒
- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการขออนุญาตเปิดร้านขายยา
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์การขายยาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์การเก็บรักษา

วารสารและบทความวิชาการ

- กัญญาณัฐ สิริรัตน และคณะ. (๒๕๖๓). "ผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายในธุรกิจร้านขายยา." *วารสารเภสัชศาสตร์ไทย* ๑๕(๒): ๔๕-๖๒.
- จุฑารัตน์ วงศ์ประเสริฐ. (๒๕๖๒). "หลักนิติธรรมกับการพัฒนาระบบสุขภาพไทย." *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* ๔๘(๓): ๑๒๓-๑๔๕.

- ชัยยศ นิติกุล และคณะ. (๒๕๖๔). "การศึกษาความเสี่ยงทางกฎหมายในการขายยาออนไลน์." *วารสารกฎหมายและนโยบายสาธารณสุข* ๘(๑): ๘๙-๑๐๖.
- ธนพล เจริญสุข และคณะ. (๒๕๖๔). "การจัดการความเสี่ยงทางกฎหมายในธุรกิจร้านขายยาขนาดเล็ก." *วารสารการจัดการสมัยใหม่* ๑๙(๑): ๗๘-๙๕.
- นภาพร สุขใส. (๒๕๖๓). "ผลกระทบของ พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลต่อธุรกิจร้านขายยา." *วารสารกฎหมายเทคโนโลยี* ๑๒(๓): ๑๖๗-๑๘๔.
- ประภัสสร ศรีสมบูรณ์. (๒๕๖๓). "ความท้าทายของการขายยาออนไลน์ภายใต้กรอบกฎหมายไทย." *วารสารกฎหมายสาธารณสุข* ๗(๒): ๒๐๑-๒๑๘.
- พนมพร เก่งการค้า. (๒๕๖๒). "การศึกษาการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพเภสัชกรรมในร้านขายยา." *วารสารจริยธรรมทางการแพทย์* ๕(๔): ๒๓๔-๒๔๙.
- มนัส โชติพันธุ์ และคณะ. (๒๕๖๑). "การศึกษาเปรียบเทียบระบบกำกับดูแลร้านขายยาระหว่างประเทศไทยและสิงคโปร์." *วารสารเศรษฐศาสตร์สุขภาพ* ๑๒(๔): ๓๕๖-๓๗๕.
- วิภาวี ใจดี และคณะ. (๒๕๖๔). "แนวทางการพัฒนาระบบการควบคุมคุณภาพยาในร้านขายยา." *วารสารคุณภาพและความปลอดภัยทางยา* ๓(๒): ๑๑๒-๑๒๘.

รายงานการวิจัยและเอกสารทางการ

- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (๒๕๖๓). รายงานการศึกษาสถานการณ์และปัญหาการดำเนินงานของร้านขายยาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (๒๕๖๔). รายงานประจำปี ๒๕๖๓: การกำกับดูแลร้านขายยาและสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๒). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๖. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- สภาเภสัชกรรม. (๒๕๖๓). รายงานการสำรวจสถานการณ์การประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมในร้านขายยา. กรุงเทพฯ: สภาเภสัชกรรม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๔). สถิติธุรกิจการค้าปลีกยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ พ.ศ. ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เว็บไซต์และแหล่งข้อมูลออนไลน์

- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (๒๕๖๔). "แนวทางการปฏิบัติสำหรับร้านขายยา." เข้าถึงเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๔. <https://www.fda.moph.go.th>
- สภาเภสัชกรรม. (๒๕๖๓). "จรรยาบรรณวิชาชีพเภสัชกรรม." เข้าถึงเมื่อ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔. <https://www.pharmacycouncil.org>
- กรมการแพทย์. (๒๕๖๒). "มาตรฐานการจัดเก็บยา." เข้าถึงเมื่อ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๔. <https://www.dms.moph.go.th>

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. (๒๕๖๓). "แนวทางการปฏิบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สำหรับสถานพยาบาลและร้านขายยา." เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๔. <https://www.pdpc.go.th>

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (๒๕๖๓). "คู่มือการจดทะเบียนธุรกิจร้านขายยา." เข้าถึงเมื่อ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๔. <https://www.dbd.go.th>

วิทยานิพนธ์และงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา

กมลชนก สุขเจริญ. (๒๕๖๓). "การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายของร้านขายยาในจังหวัดกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ณัฐพล ไกรสิทธิ์. (๒๕๖๒). "ผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่อการปฏิบัติตามกฎหมายในร้านขายยา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปิยดา เรืองรอง. (๒๕๖๑). "การพัฒนาแบบจำลองการจัดการความเสี่ยงทางกฎหมายสำหรับร้านขายยาขนาดกลางและขนาดเล็ก." วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรพิมล แสงสว่าง. (๒๕๖๓). "การศึกษาความเข้าใจของเภสัชกรเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมหญิง ใจดี. (๒๕๖๔). "ผลของการฝึกอบรมเกี่ยวกับหลักนิติธรรมต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของร้านขายยา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุรีย์ พัฒนาธุรกิจ. (๒๕๖๒). "การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการประกอบธุรกิจร้านขายยาภายใต้กรอบกฎหมาย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

เอกสารการประชุมและสัมมนา

การประชุมวิชาการเภสัชกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๒๗. (๒๕๖๓). "หลักนิติธรรมในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม: ความท้าทายและโอกาส." ๑๕-๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ: โรงแรมเซนทาราแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์.

การสัมมนาวิชาการ "อนาคตธุรกิจร้านขายยาในยุคดิจิทัล." (๒๕๖๔). จัดโดยสมาคมผู้ประกอบการร้านขายยาไทย. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔. กรุงเทพฯ.

การประชุมเชิงปฏิบัติการ "การปฏิบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลสำหรับร้านขายยา." (๒๕๖๓). จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. ๑๘ กันยายน ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ.

การสัมมนา "ความท้าทายและโอกาสของการขายยาออนไลน์." (๒๕๖๔). จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔. นนทบุรี.

การประชุมเชิงปฏิบัติการ "การพัฒนาระบบการจัดการคุณภาพในร้านขายยา." (๒๕๖๓). จัดโดยสภาเภสัชกรรม. ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ.

แหล่งข้อมูลสากล

- International Pharmaceutical Federation (FIP). (2020). *Good Pharmacy Practice Standards*. The Hague: FIP.
- World Health Organization. (2019). *Model Quality Assurance System for Procurement Agencies: Recommendations for Quality Assurance Systems Focusing on Prequalification of Products and Manufacturers, Purchasing, Storage and Distribution of Pharmaceutical Products*. Geneva: WHO Press.
- European Medicines Agency. (2021). *Good Distribution Practice Guidelines*. Amsterdam: EMA.
- United States Pharmacopeial Convention. (2020). *General Chapter on Pharmaceutical Compounding - Sterile Preparations*. Rockville: USP.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *OECD Health Policy Studies: Pharmaceutical Innovation and Access to Medicines*. Paris: OECD Publishing.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์และฐานข้อมูล

- PubMed Database. "Pharmacy Law and Regulation." เข้าถึงผ่าน <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
- ThaiLIS (Thai Library Integrated System). ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์และงานวิจัยไทย. เข้าถึงผ่าน <http://www.thailis.or.th>
- Lexis Nexis Legal Database. "Thailand Pharmaceutical Law." เข้าถึงผ่านการสมัครสมาชิก.
- ASEAN Pharmaceutical Database. "Regulatory Framework Comparison." เข้าถึงผ่าน <https://asean.org>
- World Bank Open Data. "Health Expenditure and Pharmaceutical Access Statistics." เข้าถึงผ่าน <https://data.worldbank.org>

เอกสารมาตรฐานสากล

- ISO 9001:2015. *Quality Management Systems - Requirements*. Geneva: International Organization for Standardization.
- ISO/IEC 27001:2013. *Information Technology - Security Techniques - Information Security Management Systems - Requirements*. Geneva: International Organization for Standardization.
- WHO-FIP Guidelines on Good Pharmacy Practice. (2011). Geneva: World Health Organization and International Pharmaceutical Federation.
- ICH Guidelines for Good Clinical Practice E6(R2). (2016). Geneva: International Council for Harmonisation of Technical Requirements for Pharmaceuticals for Human Use.

PICS Guide to Good Distribution Practice for Medicinal Products. (2014). Geneva: Pharmaceutical Inspection Co-operation Scheme.

- กมลชนก สุขเจริญ. (๒๕๖๓). "การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายของร้านขายยาใน
จังหวัดกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
กรมการแพทย์. (๒๕๖๒). "มาตรฐานการจัดเก็บยา." เข้าถึงเมื่อ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๔.
<https://www.dms.moph.go.th>
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (๒๕๖๓). "คู่มือการจดทะเบียนธุรกิจร้านขายยา." เข้าถึงเมื่อ ๒๕ มกราคม
๒๕๖๔. <https://www.dbd.go.th>
- กัญญาณัฐ สิริรัตน และคณะ. (๒๕๖๓). "ผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย
ในธุรกิจร้านขายยา." *วารสารเภสัชศาสตร์ไทย* ๑๕(๒): ๔๕-๖๒.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (๒๕๖๓). *หลักนิติธรรมและการบริหารจัดการที่ดี*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การประชุมเชิงปฏิบัติการ "การปฏิบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลสำหรับร้านขายยา."
(๒๕๖๓). จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. ๑๘ กันยายน ๒๕๖๓.
กรุงเทพฯ.
- การประชุมเชิงปฏิบัติการ "การพัฒนาระบบการจัดการคุณภาพในร้านขายยา." (๒๕๖๓). จัดโดยสภา
เภสัชกรรม. ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ.
- การประชุมวิชาการเภสัชกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๒๗. (๒๕๖๓). "หลักนิติธรรมในการประกอบวิชาชีพ
เภสัชกรรม: ความท้าทายและโอกาส." ๑๕-๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ: โรงแรมเซนทารา
แกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์.
- การสัมมนา "ความท้าทายและโอกาสของการขายยาออนไลน์." (๒๕๖๔). จัดโดยสำนักงาน
คณะกรรมการอาหารและยา. ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔. นนทบุรี.
- การสัมมนาวิชาการ "อนาคตธุรกิจร้านขายยาในยุคดิจิทัล." (๒๕๖๔). จัดโดยสมาคมผู้ประกอบการ
ร้านขายยาไทย. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔. กรุงเทพฯ.
- จิรศักดิ์ ไชยแสง. (๒๕๖๒). *กฎหมายเภสัชกรรม: หลักการและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬารัตน์ วงศ์ประเสริฐ. (๒๕๖๒). "หลักนิติธรรมกับการพัฒนาระบบสุขภาพไทย." *วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* ๔๘(๓): ๑๒๓-๑๔๕.
- ชัยยศ นิตกุล และคณะ. (๒๕๖๔). "การศึกษาความเสี่ยงทางกฎหมายในการขายยาออนไลน์."
วารสารกฎหมายและนโยบายสาธารณสุข ๘(๑): ๘๙-๑๐๖.
- ณัฐพล ไกรสิทธิ์. (๒๕๖๒). "ผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่อการปฏิบัติตามกฎหมายใน
ร้านขายยา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธีรยุทธ บุญมี และคณะ. (๒๕๖๔). *การบริหารจัดการร้านขายยาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนพล เจริญสุข และคณะ. (๒๕๖๔). "การจัดการความเสี่ยงทางกฎหมายในธุรกิจร้านขายยาขนาด
เล็ก." *วารสารการจัดการสมัยใหม่* ๑๙(๑): ๗๘-๙๕.
- นภาพร สุขใส. (๒๕๖๓). "ผลกระทบของ พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลต่อธุรกิจร้านขายยา."
วารสารกฎหมายเทคโนโลยี ๑๒(๓): ๑๖๗-๑๘๔

- นิติ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๖๑). *หลักนิติธรรมในบริบทไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปราณี กุลละวณิชย์ และคณะ. (๒๕๖๓). *จริยธรรมและกฎหมายเภสัชกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประภัสสร ศรีสมบุรณ์. (๒๕๖๓). "ความท้าทายของการขายยาออนไลน์ภายใต้กรอบกฎหมายไทย." *วารสารกฎหมายสาธารณสุข* ๗(๒): ๒๐๑-๒๑๘.
- ปิยดา เรืองรอง. (๒๕๖๑). "การพัฒนาแบบจำลองการจัดการความเสี่ยงทางกฎหมายสำหรับร้านขายยาขนาดกลางและขนาดเล็ก." *วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- พนมพร เก่งการค้า. (๒๕๖๒). "การศึกษาการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพเภสัชกรรมในร้านขายยา." *วารสารจริยธรรมทางการแพทย์* ๕(๔): ๒๓๔-๒๔๙.
- พรพิมล แสงสว่าง. (๒๕๖๓). "การศึกษาความเข้าใจของเภสัชกรเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล." *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
- พิชิต ฤทธิเดช. (๒๕๖๒). *ระบบการควบคุมยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนัส โชติพันธุ์ และคณะ. (๒๕๖๑). "การศึกษาเปรียบเทียบระบบกำกับดูแลร้านขายยาระหว่างประเทศไทยและสิงคโปร์." *วารสารเศรษฐศาสตร์สุขภาพ* ๑๒(๔): ๓๕๖-๓๗๕.
- รัตนา ทองประกอบ. (๒๕๖๔). *การจัดการธุรกิจเภสัชกรรมยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปกรรม.
- วิษณุ ณรงค์เดช. (๒๕๖๓). *เทคโนโลยีดิจิทัลกับอนาคตวิชาชีพเภสัชกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- วิภาวี ใจดี และคณะ. (๒๕๖๔). "แนวทางการพัฒนาระบบการควบคุมคุณภาพยาในร้านขายยา." *วารสารคุณภาพและความปลอดภัยทางยา* ๓(๒): ๑๑๒-๑๒๘.
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (๒๕๖๓). *รายงานการศึกษาศถานการณ์และปัญหาการดำเนินงานของร้านขายยาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สมหญิง ใจดี. (๒๕๖๔). "ผลของการฝึกอบรมเกี่ยวกับหลักนิติธรรมต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของร้านขายยา." *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- สภาเภสัชกรรม. (๒๕๖๓). "จรรยาบรรณวิชาชีพเภสัชกรรม." เข้าถึงเมื่อ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔. <https://www.pharmacycouncil.org>
- สภาเภสัชกรรม. (๒๕๖๓). *รายงานการสำรวจสถานการณ์การประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมในร้านขายยา*. กรุงเทพฯ: สภาเภสัชกรรม.
- สุรีย์ พัฒนาธุรกิจ. (๒๕๖๒). "การศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการประกอบธุรกิจร้านขายยาภายใต้กรอบกฎหมาย." *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*.
- สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. (๒๕๖๓). "แนวทางการปฏิบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สำหรับสถานพยาบาลและร้านขายยา." เข้าถึงเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๔. <https://www.pdpc.go.th>

- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (๒๕๖๔). "แนวทางการปฏิบัติสำหรับร้านขายยา." เข้าถึงเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๔. <https://www.fda.moph.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (๒๕๖๔). รายงานประจำปี ๒๕๖๓: การกำกับดูแลร้านขายยา และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๒). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๖. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๔). สถิติธุรกิจการค้าปลีกยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ พ.ศ. ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการขออนุญาตเปิดร้านขายยา
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์การขายยาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์การเก็บรักษายา
- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒
- พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒
- พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- พระราชบัญญัติวิชาชีพเภสัชกรรม พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
- พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙
- ASEAN Pharmaceutical Database. "Regulatory Framework Comparison." เข้าถึงผ่าน <https://asean.org>
- European Medicines Agency. (2021). *Good Distribution Practice Guidelines*. Amsterdam: EMA.
- ICH Guidelines for Good Clinical Practice E6(R2). (2016). Geneva: International Council for Harmonisation of Technical Requirements for Pharmaceuticals for Human Use.
- International Pharmaceutical Federation (FIP). (2020). *Good Pharmacy Practice Standards*. The Hague: FIP.
- ISO 9001:2015. *Quality Management Systems - Requirements*. Geneva: International Organization for Standardization.
- ISO/IEC 27001:2013. *Information Technology - Security Techniques - Information Security Management Systems - Requirements*. Geneva: International Organization for Standardization.
- Lexis Nexis Legal Database. "Thailand Pharmaceutical Law." เข้าถึงผ่านการสมัครสมาชิก.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *OECD Health Policy Studies: Pharmaceutical Innovation and Access to Medicines*. Paris: OECD Publishing.
- PICS Guide to Good Distribution Practice for Medicinal Products. (2014). Geneva: Pharmaceutical Inspection Co-operation Scheme.

PubMed Database. "Pharmacy Law and Regulation." เข้าถึงผ่าน<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
ThaiLIS (Thai Library Integrated System). ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์และงานวิจัยไทย. เข้าถึงผ่าน
<http://www.thailis.or.th>

United States Pharmacopeial Convention. (2020). *General Chapter on Pharmaceutical Compounding - Sterile Preparations*. Rockville: USP.

WHO-FIP Guidelines on Good Pharmacy Practice. (2011). Geneva: World Health Organization and International Pharmaceutical Federation.

World Bank Open Data. "Health Expenditure and Pharmaceutical Access Statistics." เข้าถึงผ่าน <https://data.worldbank.org>

World Health Organization. (2019). *Model Quality Assurance System for Procurement Agencies: Recommendations for Quality Assurance Systems Focusing on Prequalification of Products and Manufacturers, Purchasing, Storage and Distribution of Pharmaceutical Products*. Geneva: WHO Press.